

Vad hos Swedenborg är betydande?

Även om Emanuel Swedenborg var en konsekvent galning så var han likafullt en galning, skriver Nils Granberg i sin anmälan av Olof Lagercrantzessä om den svenske andeskådaren och religionsgrundaren.

Slutet av 1970-talet gick en svensk dödska på Sotheby's auktion i London. Svenska intressen sammanslöt sig, slantade upp rejält och ropade in den, ty skallen hade en gång suttit på Emanuel Swedenborg, andeskådaren och religionsgrundaren.

Essä

Olof Lagercrantz
Dikten om livet på den andra sidan
— En bok om Emanuel Swedenborg
W&W, 1996

Om de tankar och föreställningar som en gång rymdes i det dyrbara kraniet skriver Olof Lagercrantz i boken *Dikten om livet på den andra sidan*.

Han har valt att betrakta Swedenborg som diktare och utopist och avstår från att ställa frågorna hur och varför denne betydande naturvetenskapsman slog om till

självutnämnd profet och uttolkare av Guds vilja.

Det rent biografiska blir därmed ytterst begränsat och Lagercrantz förmåga att leva sig in i ett livsöde får ett snålt uttrymme.

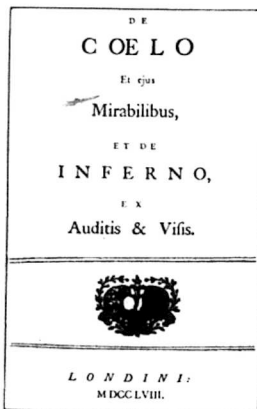
Han konstaterar inledningsvis att biskopssonen Swedenborg föddes i Stockholm 1688 och dog i London 1772, vid 84 års ålder. Under många år var han praktiskt inriktad naturforskare, han skrev omfattande om järnhantering och gruvdrift, om anatomi och fysiologi. Karl XII utnämnde honom till assessor i Bergskollegium, som ledde och kontrollerade bergshanteringen i landet. Han var delägare i flera gruvor, ägde fastigheter i Stockholm. Som adelsman satt han i Ridarhuset. Han reste flitigt i Europa.

Det är under en sån resa som han vid 56 års ålder plötsligt går in i en religiös kris.

Dagbokskildring

Förloppet skildras i hans dagbok: han säger sig leva i dvala, i varken vaka eller sömn. Han förlorar "hågen för fruntimmer", faller lätt i gråt, vaknar med ångestsvevt, känner sig lyft ur sin kropp. Han vill hädanefter leva i kärlek till Herren.

Änglar och andar uppenbarar sig för honom. Gud fader själv gör hembesök hos honom i ett hyresrum i London 1745 och ger honom i uppdrag att tolka bibeln.

Löfte om räddning. Det är som i andra sekter: Behårskar man Swedenborgs terminologi tillhör man de utvalda, skriver recensenten. *Ovan originalupplagan av Himmel och helvete, utgiven i London 1758.*

De 27 år han har kvar att leva ägnas åt det uppdraget. En oändligt lång alfabetisk lista över ord och episoder som förekommer i bibeln upprättas.

Med den som grundval skriver Swedenborg tiotusentals sidor originell bibeltolkning där vanliga ord får ny betydelse. Ordet gräs betecknar inte de gröna stråna på

marken utan något andligt. Allt i tillvaron har dubbla innebörder, okända korrespondenser. Swedenborg trycker hyllmeter med volymer på egen bekostnad, han var ju förmögen.

Naturligtvis kan man läsa drömmarna, samtalen med andar och änglar och de målande beskrivningarna av himmel och helvete som dikt.

Men därav följer inte nödvändigtvis att man avstår från att diskutera det specifika i Swedenborgs psykiska sammanbrott och hans sätt att rädda sig ur krisen genom att gå in i en schizoid tillvaro.

Avstängd från livet

Hans egen beskrivning av tillståndet överensstämmer med många schizoida patienters självkaraktäristik: känslan av att inte höra hemma i sin egen kropp, att vara lyft ur den, känslan av att vara avstängd från livet och leva i dvala. Avstängd sexualdrift ingår också i bilden.

Enligt Lagercrantz beskrev Swedenborgs samtida honom som en i uppträdandet lugn och kontrollerad person. Var han genomkorsad av irrande andar märktes det inte utåt. Han pysslade med blomfrön och plantor i trädgården, skrev därtill leende sitt dagliga pensum. Det rullade på.

"En galenskap som är evigt konstant, som kan mätas och vägas och beskrivas och vars skeenden

arbetas in i ett stort schema, upphäver sin egen galenskap", hävdar författaren. Jag förstår tankegången men delar den inte. En konsekvent galning är likafullt en galning.

Att Swedenborg visade metod i galenskapen har lett till att han också i dag av tiotusentals människor uppfattas som profeten.

Att Swedenborg visade metod i galenskapen har lett till att han också i dag av tiotusentals människor uppfattas som profeten. Hans kyrka är i växande i den anglosaxiska världen och i Ryssland går hans böcker ut i 100 000 exemplar.

Hans lära erbjuder en utväg och ett löfte om räddning. Behårskar man hans terminologi tillhör man de utvalda. Det är som i andra sekter, Jehovas vittnen eller tokstolarna i brandgula munkskynken.

Av det skälet har jag litet svårt att ta Lagercrantz bok till mig. Visst, prosan är kristalliskt klar och vackert, men efter avslutad läsning förstår jag fortfarande inte vad som skulle göra Swedenborg till en betydande diktare. Vad är det författaren lockas av hos Swedenborg?

NILS GRANBERG

Året då Sovjetunionen invaderade

Mats Johansson, i dag fri skribent och samhällsanalytiker, har som journalist och tidigare chef för näringslivets tankesmedja Timbro följt idéstriden mellan höger och vänster sedan 1968 – året då Sovjetunionen invaderade Tjeckoslovakien, vänstern ockuperade studentkåren i Stockholm, socialdemokraterna gjorde sitt bästa val någonsin och en schweizerfranc kostade en krona.

I en artikelserie för Fti gör han en högst personlig frihandsteckning av den epoken.

Man skulle bli folktopist. Släkten var sprungen ur lägre medelklass i staden och smågårdarna i Norrlands skogar, frisinna godtemplare och liberaler. Det var inte ovanligt för företagsfolk i de trakter där minnet av bolagshögern fortfarande var starkt. Vilket det var ännu på 60-talet i Sundsvall, skogsindustrins norra hjärta nära Ådalen, där militärens skott 1931 mot strejkande arbetare fortfarande ekade i den politiska agitationen.

Minnen från fronten 1

Det var Bertil Ohlin man röstade på, ty professorn var en lärd och stilig karl som kunde tala väl för den uppstigande medelklassen. När han steg av projektet 1967 började partiet dala. Detsamma

hade skett i Jarlen Hjalmarssons högra parti, en folktalare av rang som tillsammans med Ohlin var de bästa statsråd Sverige aldrig haft.

Nu var det 1968 och ledarna för oppositionen hette Sven Wedén och Yngve Holmberg. Den förre var mot kommunism i Tjeckoslovakien och den senare bjöd på gräfslet, så valet var inte enkelt. Men de åren var det svårt att skilja Per Gahrtons FPU-are från typerna med knutna nävar. Flickorna i Konservativ Skolungdom var trevligare, så det fick bli högern.

På den vägen är det. Jag kunde ha blivit unghårtonist och gjort karriär på den liberala lokaltidningen. Eller följt rådet från den socialdemokratiska delen av släkten: "Om du ändå skall ge

dig in i politiken, poj, satsa på Partiet." Med vilket avsågs det statsbärande som just hade gjort sitt bästa val, Erlanderensons sista.

Ja, man skulle kanske ha blivit sosse och slutat som chef för något i den röda kommunen. Inget ont i det, men något i Kennedylooken hos Holmberg antydde trots allt (under 10 procent efter valet 1970) att en ny framtid var på gång.

Gjorde jag rätt? Jag var ju inte född på godset eller Östermalm. Frågan följde mig tills jag läste en av Per Gahrtons alltför många böcker, *Revolution på svenska* (1972). Där angrep den f d FPU-ledaren bland annat framstegstanken att alla kunde få det bättre. I stället skulle man lyssna till de "radikala humanisterna" som visste att vi var på väg mot en katastrof.

"Måste bli fattiga"

En av dem var författaren Sven Lindqvist som i sin bok *Myten om Wu Tao-Tzu* slog fast:

"Det är inte fråga om tid och offer innan sex kontinenters miljardier har villa och bil. Det kan aldrig inträffa... Vi måste bli fattiga igen. Eller med våld upprätthålla våra privilegier."

Jag som ville ha villa och bil utan våld insåg nu att jag hade valt rätt. Det var jag som var liberal, inte Gahrton. Jag styrktes i

min tro när han stödd på kommunistledaren C H Hermanssons teser om monopolkapitalets makt angrep svenska företags expansion utomlands.

Inspirerad av sociologen Joachim Israel förespråkade Gahrton en ekonomi av jugoslavisk modell, där de gamla kapitalisterna hade ersatts av arbetarråd.

Den imperialistiska utsugningen av fattiga folk skulle ersättas av socialistiska biståndsprojekt och stöd till väpnade rörelser. Tillväxten skulle stoppas, eftersom den slet ut folket, tills "alla de baksidor (sic) som nu plågar människor har blivit undanröjda."

Gahrton lutade sig även mot författaren Göran Palm, som hade upptäckt att det pågick indoktrinering i Sverige. Bland annat hade svenskar hörts uttala sympati för "den borgerliga familjen" och "kampen mot kommunismen". Inte bra.

I Gahrtons Sverige år 2000 skulle alla leva på samma "folk-lön" och samhällsförändringen gå

"oerhört mycket långsammare än på 60- och 70-talen." Boplatz tilldelades människorna efter utspridning över glesbygderna, och den lilla kärnfamiljen var överpelad: "Nästan alla människor bor i större samheng med i genomsnitt 10–15 vuxna medlemmar och 5–6 barn", inklusive mentalsjuka och kriminella.

Propaganda och stormöten

Regeringen skulle styra med hjälp av "jättepropagandakampanjer" efter folkomröstningar. Stormöten på kvartersnivå utgjorde basen för folkdemokratien.

Inspirerad av sociologen Joachim Israel, som senare godkändes hans doktorsfusk i Lund, förespråkade Gahrton en ekonomi av jugoslavisk modell, där de gamla kapitalisterna hade ersatts av arbetarråd.

Denna sköna nya värld fylldes av lyckliga människor, till skillnad från socialdemokratins som inte var "lika grym som stalinismens skräckvalde men likafullt outhärdligt omänsklig för många människor... Enda skillnaden är att socialdemokratin velat och kunnat gå smidigare till väga."

Där kunde jag inte hänga med längre. Nog såg jag skillnad på Stalin och min socialdemokratiska moster.

MATS JOHANSSON